

Skrøbelige liv

Manuskript

Af Sofie Volquartz Lebech

Den syge og terroristen bruger lang tid på at vente. Sygdom og terror er en opøvelse i tålmodighed. At sætte farten ned samtidig med, at verden omkring en sætter farten op.

Der er den syge og terroristen. Og så er der rummet her. Det er et operationsteater. Udenfor er byen. Bagved haven. Det er egentlig dér, den syge og terroristen hører hjemme, udenfor, sammen med de andre mennesker. Her er vi alene sammen.

I september 2001 besvimede jeg så mange gange, at jeg blev indlagt på et hospital i Paris, hvor jeg studerede. Et par dage forinden var tvillingetårnene i New York kollapsede efter et af de mest spektakulære terrorangreb nogensinde. Jeg oplevede ikke 9/11. Jeg var kollapsede i min seng og sov fra begivenheden. På hospitalet vidste de ikke, hvad der var galt med mig. Senere fik jeg konstateret en autoimmun sygdom. Som alle autoimmune sygdomme er den kronisk, hvilket betyder, at jeg skal tage medicin resten af mit liv.

Sidste år læste jeg en samtalebog med den franske filosof Derrida, der efter 9/11 sammenlignede terror med en autoimmun proces. Terror og autoimmune sygdomme har det tilfælles, at de ikke kan bekæmpes, fordi truslen kommer indefra. Jeg interesserer mig for en dobbelt metafor: Hvordan terror fungerer som en autoimmun sygdom, og hvordan en autoimmun sygdom fungerer som terror i kroppen.

I. Terror Symptomer

Autoimmunitet betyder, at kroppen danner antistoffer mod et af dens egne organer. "Auto" betyder selv. Autoimmunitet er en tilstand, hvor kroppen tror, at et af dens organer er noget fremmed og derfor reagerer ved at forsøge at ødelægge det.

En autoimmun proces er den mærkværdige adfærd, hvor et levende væsen, på en nærmest selvmorderisk måde, selv arbejder på at nedbryde sin egen beskyttelse, at immunisere sig imod sin egen immunitet.¹²

Der er tre faser i den autoimmune krise, som 9/11 er et symptom på:¹³

1. Første fase. Den kolde krig i bevidstheden.

9/11 kan ses som finalen på den kolde krig. De, der planlagde og udførte angrebet, var trænet af amerikanerne til at kæmpe mod Sovjet under krigen i Afghanistan. Heriblandt Osama Bin Laden.

2. Anden fase. Værre end den kolde krig.

Efter 9/11 installerer der sig et traume. Den kolde krig gav i det mindste muligheden for at skabe balance mellem to supermagter. Men det er umuligt at skabe en balance med terrorisme, fordi truslen ikke kommer fra en stat:

Vi har skabt et billedarkiv af 9/11, der giver os en beroligende følelse af, at angrebet er overstået. Det er ovre, fordi det er blevet arkiveret, og enhver kan besøge arkivet! Det hele er registreret! Det findes alt sammen på bånd! Vi gør alt for at monumentalisere disse optagelser for at forsikre os selv om, at de døde er døde; det vil ikke ske igen, eftersom det allerede har fundet sted. Vi undertrykker de bange anelser om, at det værste endnu ikke er sket.

3. Tredje fase. Undertrykkelsens onde cirkel.

---

12) Borradori; Derrida; Habermas, 2003, s. 94.

13) De tre faser beskrives af Derrida i Borradori; Derrida; Habermas, 2003, s. 94-100.

Vestens reaktion på 9/11 fremstår som det mest åbenlyse selvmord: Ved at erklære krig mod terror, udløser Vesten en krig mod sig selv:

Undertrykkelse – hvad enten den praktiseres igennem politiet, militært eller økonomisk – ender altid med at producere det, som den søger at afvæbne. At kalde det 9/11 var en illusion om at det allerede var forbi. Vi forstår nu den perverse konsekvens af det autoimmunitære selv. Det er aldrig forbi.

Er en ond cirkel kontrolleret... eller er det, når man mister kontrollen?

Diagnose

Autoimmune sygdomme bliver diagnosticeret med stigende hyppighed. Antallet af patienter med lupus er tredoblet i USA i løbet af de sidste fyre år. Forekomsten af sklerose er steget med en hastighed på 3 procent hvert år i Storbritannien og Skandinavien. Type 1 diabetes er femdoblet de sidste fyre år i Tyskland, Italien og Grækenland. 24 millioner amerikanere har en autoimmun sygdom. Det er en epidemi. Autoimmune sygdomme er uforståelige og ofte usynlige. Ligesom god terrorisme. Der dør ikke så mange af autoimmune sygdomme. Det er snarere en langsom tilstand, en konstant frygt for hvornår det går galt.

Hvilken terror er som en autoimmun sygdom?

Er det selvmordsbombere i Irak?

Er det PLO's kamp mod Israel?

Er det, når Assad ligger i krig med egne borgere?

Er det Breivik?

Er det Bataclan?

Er det, når et militærdiktatur som i Argentina kaster ligene af 30.000 politiske modstandere ud i Atlanterhavet?

Immunsystemet er en hær, der bekæmper invaderende fjender. Der er både kampvogne (makrofager), missiler (antistoffer), løjtnanter (T-hjælperceller). Immunforsvarets organisation er som en hærs. Men der er ikke én øverstbefalende. Hæren styres af mange, ligeværdige løjtnanter. Disse løjtnanter uddannes på et akademi (i thymus), hvor de lærer at skelne mellem egne borgere og fremmede. Autoimmunitet kan ikke sammenlignes med terror begået af få personer med samfundsomstyrtende hensigt, men snarere med "statterror". Det er altså den udøvende magt, som i retfærdighedens navn begår overgreb på sine egne borgere ud fra en mistanke om samarbejde med fjenden.¹⁴

Forstår vi terror bedre ved at lave et billede af den?

Det er ikke nyt, at sygdom bruges som metafor på samfundet. Metaforen begynder allerede, når vi ser samfundet som en stor krop, der er rask eller syg. Hvilke katastrofer er ikke blevet beskrevet som en pest, der breder sig? Hvilke krige er ikke blevet beskrevet som en uhelbredelig cancer? Omvendt har krigens udtryk også bredt sig i sygdoms sproget. Vi taler om immun*forsvar* og tænker ikke på, at der allerede i ordet ligger en opfattelse af krig, af offensiv og defensiv, af kamp, sejr eller nederlag. Men hvordan skal vi pludselig forstå metaforen immunforsvar, når immunforsvaret ikke længere forsvarer sig mod noget fremmed, men forsvarer sig mod sine egne raske celler?

Det, vi hører, er lyden af rummet og os forstærket.

Forstil jer et øjeblik, at der kun eksisterer dette rum og os, som er til stede i det. Der er ingen indgang og ingen udgang. Vi udgør hele samfundskroppen. Vi udfylder forskellige roller: I er militæret, I er politiet, du er terrorist, det er du også. Resten er ofre... jeg er præsidenten... men det er ligesom den der leg, man leger, når man er barn "hvem er morder?" Man lukker øjnene, og når man åbner dem igen, er der ingen, der ved, hvem morderen er, og man ved ikke engang, hvor man skal begynde at lede, for måske er det terroristen, måske er det militæret, eller måske er det præsidenten.

Behandling

---

14) Interview med forsker i immunologi Claus H. Nielsen.

Om terror kan behandles?

I Danmark har terrorbekæmpelsen siden 2005 gået på at skabe en *bredspektret strategi*. Associationerne til medicin ligger lige for: hvis bare vi finder den rigtige medicin, skal vi nok løse problemet. Hovedbegrebet inden for terrorbekæmpelse er *resilience*. Det er taget fra biologien og betyder, at man bliver *resilient* – modstandsdygtig eller robust - overfor udefrakommende farer og trusler. Man vil skabe et modstandsdygtigt samfund ved at alle borgere skal være bevidste om terrortruslen – de skal være beredte. Det er ikke længere statens ansvar, men alle borgeres ansvar. Vi skal alle sammen praktisere sikkerhedspolitik.

Den autoimmune metafor er en stærk metafor, der hævder, at terror ikke kan bekæmpes. I virkeligheden er terrorisme et begreb, der ændrer sig hele tiden. Terror er en politisk motiveret handling, der har til formål at skabe frygt. Vores forestilling om at terror er globalt, og at vi ikke er sikre nogle steder – det er dén frygt, vi skal bekæmpe. Frygt avler frygt. Vi bliver bange for at handle og bevæge os. Når PET bruger en medicinsk metafor som *bredspektret strategi* er det et politisk valg. Det er mere magtfuldt, end man umiddelbart tænker over. Ingen tænker over det.¹⁵

Omtaler vi terror som en sygdom for at skabe frygt?

Bivirkninger

Forstil jer at vi er på sygebesøg hos den store samfundskrop, der er ramt af en autoimmun terrorys sygdom. Og samfundskroppen siger: Selve angrebet var ikke så slemt, men bivirkningerne er enorme: Vi er i krig nu. Og for hver dag, vi er i krig, opstår der flere terrorceller, der dræber vores egne raske celler. Vi er bange, og vi tror ikke, det har en ende.

Nu stopper den amerikanske forfatter Susan Sontag op ved sygesengen og siger: ”Sygdom er *ikke* en metafor. Den sandeste måde at forstå sygdom på – og den sundeste måde at være syg på – er at undgå metaforisk tænkning.”¹⁶ Terror er ikke en sygdom. Man kan ikke føre krig mod terror. Terror er et begreb. Ikke et objekt eller subjekt, der kan nedskydes. Ikke en sygdom, der kan behandles.

Vi tænker over det et øjeblik. Vi tænker over, om samfundskroppen vil blive rask, hvis vi dræber metaforen. Forståelsen af kroppen følger med historiens virkelighed. Nu er sygdom ligesom terror noget, der opstår indefra. Verden er inde i os. Det 20. århundrede var de store krige og penicillinens århundrede. Det 21. århundrede er terrorens og det autoimmunens tidsalder. Fjenden er ikke den anden. Den anden er inde i os selv. Vi kan ikke nedkæmpe os selv. Vi kan bare justere medicinindtaget.

Jeg har nogle spørgsmål til jer, før vi går videre:

Er du bange for at blive gammel?

Er du bange for at blive syg?

Er du bange for at dø?

Er du bange for ikke at elske?

Er du bange for at blive overvåget?

Er du bange for ikke at blive elsket?

Er du bange for at en bombe springer, når du kører i metro?

Er du bange for, at der sker din familie noget?

Er du bange for, at flyet styrter ned, når du flyver?

Ville du ofre dit liv for at beskytte dine nærmeste?

Ville du hjælpe en af dine nærmeste til at dø, hvis personen havde smerter?

Jeg sætter noget musik på nu. Det er bevist, at musik hjælper patienter til at slappe af og give slip på deres smerter.

---

15) Interview med terrorforsker Karen Lund Petersen.

16) Sontag, 1978, s. 3. Min oversættelse.

II. Autoimmunitet

Angreb

Det var Alicia Keys "Falling." Den var nummer 2 i 2001.

I 2001 var jeg i Paris, hvor jeg studerede på Paris VII, Denis Diderot. Paris VII var et af de universiteter, hvor ungdomsoprøret i '68 udspillede sig. I september besvimede jeg så mange gange, at jeg blev indlagt på et hospital. Et par dage forinden var tvillingetårnene i New York kollapsede efter et af de mest spektakulære terrorangreb nogensinde. Jeg oplevede ikke 9/11. Jeg var kollapsede i min seng og sov fra begivenheden. Det tager ét sekund at ramme jorden, når man besvimer. Det tager 10 sekunder at ramme jorden fra 90tyvende sal. På hospitalet ved de ikke, hvad der er galt med mig. De undersøger mig for alt, men finder intet. Hjertet fungerer, og det er det vigtigste.

Symptomer er usynlige, men de kan mærkes. Symptomer får os til at mærke, at vi lever. Kroppen kalder på os. Vi er ikke blevet syge endnu. Vi ved endnu ingenting. Symptomer kommer, går, og kommer tilbage med forøget styrke.

Mit hjerte banker meget langsomt.
Jeg har ingen energi.
Mine muskler er svage.
Jeg fryser.
Jeg er bange.
Jeg er deprimeret.
Jeg kan ikke fokusere.
Jeg har smerter.
Jeg har feber.
Jeg keder mig.
Jeg taber mig.
Jeg er så træt.

Trætheden. Trætheden er uovervindelig. Når jeg er træt, bliver jeg nødt til at sove. Det er især om eftermiddagen. På vej hjem fra arbejde, kan jeg næsten ikke cykle cyklen. Fremad, tænker jeg, til jeg når min gade, mit hus, åbner hoveddøren, slæber mig op af trapperne, ind i lejligheden, vælter om i sengen. Nogle gange husker jeg at sætte uret til en time. Efter en time vågner jeg op ved dets ringen, slår uret fra og sover videre. Trætheden er uovervindelig. Er sønnen et begær efter at dø? Jeg tror det ikke. Man ville ikke læne sig så tillidsfuldt ind i sønnen, hvis ikke man havde en stærk forventning om at vågne op igen. Troede man, at man skulle dø, ville adrenalinen blive sluppet fri i kroppen, og man ville vågne helt op.

I love you. You love me. We're a happy family. With a great big hug and a kiss from me to you. Won't you say you love me too? I love you. You love me. We're best friends like friends should be. With a great big hug and a kiss from me to you. Won't you say you love me too?

"I Love You" af Barney the Dinosaur er en af de mest brugte sange til tortur og afhøring af fanger i Guantánamo fængslet på Cuba. Søvn tortur virker ved at dine hjerne- og kropsfunktioner holder op med at fungere normalt. Dine tanker bliver langsomme, og din vilje bliver nedbrudt.

Krigserklæring

dig dig

En nat i foråret 2010. Jeg kan ikke sove. Jeg går ud for at tisse. Jeg sidder på toiletet og mærker sveden pible ud af huden. Jeg kender den fornemmelse. Jeg ved, hvad der kommer. Jeg vågner op efter et stykke tid på badeværelsesgulvet. Kroppen har tømt sig, og jeg ligger i mit eget lort. Jeg kan ikke komme op. Jeg ringer 112.

Ambulancen ankommer. Jeg bliver lagt på en bære. Jeg bliver båret ud i ambulancen og kørt gennem byen. Det er rart. Det er rart at blive båret gennem verden. De bærer mig ind på hospitalet. Jeg besvimer igen. Og igen. De gør mig ren. De lægger mig i drop. De scanner min mave. De observerer mit hjerte. De siger, jeg er hvid som et lig, og min puls er næsten væk.

Jeg har for lavt stofskifte. Jeg har en autoimmun stofskiftesygdom, der hedder Hashimoto. *Hej Hashimoto.* Sygdommen blev opdaget af den japanske forsker Hakaru Hashimoto i 1912. Der er tale om en kronisk betændelsestilstand uden bakterier i skjoldbruskkirtlen samtidig med, at kroppen danner antistoffer, der ødelægger skjoldbruskkirtlen.

Hashimoto er ikke særlig alvorlig. Men den er for altid. Følelsen af at være syg sidder der. Jeg har ikke længere en normal krop. Og diagnosen er ikke færdig. En autoimmun sygdom kommer sjældent alene, siger de på hospitalet. Det er bare et spørgsmål om tid. Jeg er blevet lukket ind i de syges rige. Her kommer man kun ind, hvis man er syg eller helbreder, og hvis man er pårørende, kan man få en dagsbillet.

Når jeg besvimer, giver kroppen slip. Man falder om og vågner i sit eget lort og sved. Nogle mener, at det eneste, der adskiller mennesker fra dyr er, at vi skammer os over vores lort. Nogle mener, at ekskrementer har et frigørende potentiale. Fra 1978 og frem gennem 80'erne gennemførte politiske fanger fra IRA det, der er blevet kaldt "dirty protests" i nordirske fængsler. De sked, pissede og brækkede sig i deres celler og nægtede at vaske sig. Det var et oprør. Jeg fantaserer om, at min krop bare gør oprør, når den tømmer sig. Kroppens oprør mod hovedet.

Den værste trussel er den, som kommer indefra. Min sårbarhed er uden grænse. Terrorisme har altid noget "hjemligt" over sig. Den mest effektive terrorisme er den, som minder os om en indre trussel. At fjenden altid er inden for det system, som han nedbryder og terroriserer.¹⁷

Der er tre slags mennesker: De, der får et nyt liv, når de får en diagnose, de, der holder op med at leve, og de, der lader som ingenting. Jeg tager min medicin, går til mine tjeke. Stille venter jeg på, at jeg får en ny diagnose. Nogle gange drømmer jeg om at komme tilbage på hospitalet. Så forestiller jeg mig, hvordan det vil være at ligge i en ren, hvid seng og få serveret mad og sove. Det rene, det kliniske, det upersonlige, livet uden ansvar. Jeg venter.

You're walking. And you don't always realize it, but you're always falling. With each step you fall forward slightly. And then catch yourself from falling. Over and over, you're falling. And then catching yourself from falling. And this is how you can be walking and falling at the same time.¹⁸

Monitorering

Nogle dage før konsultationen skal man have taget en blodprøve. Vi sidder mange og venter. Kig rundt. Vi sidder her alle for det samme.

Man skal aldrig komme om mandagen. Der kører de busser ind med folk fra oplandet. Så er der timelang ventetid for at få tappet sit blod. Man sidder og tænker over, hvad de andre fejler. De fleste kigger ud i luften. Der er ingen underholdning her. Ingen blade. Ingen tv. Indimellem går elevatoren op, og et øjeblik tænker vi, om der ud af den kommer en engel for at hente os, så ventetiden er ovre.

Et par dage efter mødes man med lægen. Det er altid en ny læge

Hvordan har du det?

Jeg er stadig meget træt.

Nå men dine tal ser fine ud. Så fortsæt blot med at tage det, du tager nu. Hvor meget medicin tager du?

---

17) Omskrevet citat af Derrida i Borradori; Derrida; Habermas, 2003, s. 188.

18) Laurie Anderson, "Walking & Falling" fra albummet *Big Science*, 1982.

100 mikrogram om dagen.

Det lyder fint. Det er altid godt at vide, hvor meget du tager.

Hvad med trætheden?

Dine tal ser fine ud.

Jeg tænker på, om kroppen kan vænne sig så meget til at være syg, at den ikke kan kende forskel på at være syg og rask.

Jeg bliver indlagt igen. Jeg får en ny diagnose. Lægerne siger, de beklager. Sygdom skal komme senere. Før døden. Men de vil gøre alt for at få mig tilbage til livet igen – ikke det samme liv, men et liv, der kan leves: *Vi har fundet en ny behandling. Vi dræber nogle af cellerne i din krop. Der kan være nogle bivirkninger. Til gengæld er det et mere præcist angreb end behandlingen med immunregulerende midler.*

Det lyder som en dårlig ide. Man kan da ikke bare dræbe nogle af cellerne i kroppen.

Som I nok ved, anvender USA dronelikvideringer af formodede islamister som terrorbekæmpelse. Nogle hævder, at dronerne er upræcise og viser billeder af en afghansk bedstemor, der bliver tilintetgjort for øjnene af sine børnebørn. Andre fremhæver, at dronerne arbejder med klinisk præcision og undgår *bivirkninger* som fx civile tab.

Collateral Damage

Medicinens bivirkninger er de samme som sygdommens symptomer. Det er da sjovt. Symptomer og bivirkninger mærkes ens. Kroppen mærkes ens. Det er da for sjovt. Det må selv jeg indrømme. Det må jeg da.

Jeg talte med en ung fyr i venteværelset. Han fortalte, at han har forsøgt at begå selvmord. Han stod på taget for at springe ud. Det lykkedes ikke. Bagefter fandt han ud af, at medicinen kan medføre depression. Sygdommen er for altid, og medicinen er for altid, så nu bliver antidepressive tilføjet listen.

Camus skriver, at det eneste filosofiske spørgsmål, der er værd at tage stilling til, er spørgsmålet, om livet er værd at leve, om man skal begå selvmord eller ej. Alle de andre spørgsmål kommer efter dette ene. Tænker terroristen på det?

Den radikale forskel mellem os og terrorister er, at alle terrorister, ud over at disponere over systemets egne våben, også disponerer over et fatalt våben: deres egen død. Og i henhold til vores system snyder de: man bruger ikke sin egen død som indsats! Men det er de ligeglade med, de nye spilleregler er ikke længere vores.¹⁹

Er det tilfældigt, at man bliver syg? Bliver det nemmere, hvis man tror på skæbne? Skæbne er en god fiktion. Religion er en god fiktion. Sygdom og terror er på en måde også en god fiktion. Livet bliver rammesat. Hvis jeg vidste, jeg skulle dø i morgen, ville jeg blive desperat. Hvis jeg besluttede mig for at blive terrorist, kunne jeg måske nå at udrette noget. Eller jeg kunne nå at ødelægge noget. At ødelægge er på en måde også at udrette. At henrette. At blive henrettet af sygdommen. Jeg taler til dig Hashimoto: jeg henretter dig, jeg normaliserer dig, jeg naturaliserer dig, så kan du ikke længere gøre noget. Du kan ikke længere forføre mig med din andethed. Jeg indoptager dig. Jeg gør dig til mig selv. Jeg er ikke længere bange. Er jeg fri så? Er man fri, hvis man ikke er bange for at dø?

Dette er ikke en afslutning

Den syge og terroristen er helt alene. Sygdom og terror er en opøvelse i ensomhed.

Hvad tænker man på, når man dør? Forstil jer jeres egen død. Hvor dør I henne? Er I alene eller sammen med nogen. Er I sammen med andre, der skal dø? Hvor skal I begraves? Skal I brændes eller begraves i kiste? Skal der være en ceremoni? Hvem kommer til begravelsen?

Jeg har to scenarier:

I det første er jeg på et sanatorium a la det, der beskrives i Thomas Manns *Trolldomsbjerg*. Jeg har lært at pakke mig ind i et tæppe, før jeg skal ud at ligge i min daglige liggekur i den friske bjergluft. En dag sover jeg stille ind. Jeg bliver båret over på kapellet. Min familie ankommer. Jeg bliver brændt. Min familie tager asken med hjem og spreder den i Limfjorden.

---

19) Baudrillard, 2002, s. 22-25.

I det andet er jeg kamikazepilot. Kamikaze betyder guddommelig vind. Jeg hedder Hashimoto. Jeg er en af de mange frivillige selvmordbombere. Kaptajn Motoharu Okamura kalder os en sværm af bier: "Bier dør, efter de har stukket." Før vi skal af sted på vores afsluttende mission, bliver der afholdt en ceremoni. Vi får et flag af den opstående sol, et katana sværd og et glas sake. Vi tager et hachimaki pandebånd om hovedet og et senninbari bælte om maven, der har 1000 sting og er syet af 1000 kvinder, der hver har syet ét sting. Vi læser vores dødsdige og tager af sted. Jeg flyver henover det sydlige Kaimon bjerg, vinker farvel til mit land og kaster blomster ud af flyveren.

Hun står op. Hun tænker på, hvordan andre mennesker får brugt deres tid. Hvorfor livet skal være så langt, og hvor forfærdeligt det ville være, hvis det var kortere. Hun tænker, at hun kan bekæmpe sygdommen, hvis hun bliver terrorist. Hvis hun bliver frihedskæmper, bliver sygdommen til en frihedskamp. Hun kan kapre et fly og forlange frit lejde ud af de syges rige. Hun kan tage gidsler, beordre champagne til alle og blive dagens helt. Der vil blive en mening med hendes liv. Folk vil følge hende. Hun vil dø, men hun vil dø for noget. Hun vil rejse til New York og stå på Liberty Plaza med bannere, der siger: jeg gør oprør mod sygdommen. Hun vil rejse til Nordkorea, stå på grænsen med en megafon og råbe: jeg udfordrer dig! Hun vil svømme til Arktis og lade strømme af blod sive efter sig, og i pressemeddelelsen vil stå: dette er det blod, jeres olie koster. Den store krop og den lille krop kan ikke kæmpe imod. Hun er fri.

Der er den syge og terroristen. Og så er der rummet her. Det er et operationsteater. Udenfor er byen. Bagved haven. Det er egentlig dér, den syge og terroristen hører hjemme, udenfor, sammen med de andre mennesker.

Sofie Volquartz Lebech

Ph.d.-studerende og performancekunstner i feltet mellem teori, research og performance. Hendes ph.d.-projekt *Researchbased Aesthetics* undersøger, hvordan researchbaseret performance skaber nye rum for tænkning.
